

**МЕТОДИКА НАВЧАННЯ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ ТЕХНОЛОГІЇ ОЗДОБЛЕННЯ
ВИРОБІВ ХУДОЖНЬОГО РОЗПISУ ТКАНИНИ У ГУРТКОВІЙ РОБОТІ**

Вступ, аналіз основних досліджень. Людина живе в оточенні краси і різнобарвності, витонченості форм природи, уміє бачити красу в навколишньому світі і сама творить предмети краси. Мистецтво творити, оздоблювати ужиткові вироби з'явилося і удосконалювалося з часів появи людства на землі. Уміння прикрашати своє оточення розвивалося у взаємозв'язку з потребами людини: створити естетичне власне житло, оздобити посуд, одяг, різні побутові речі. Це мистецтво поступово набувало своїх регіональних особливостей, входило в національну культуру, звичаї народу.

У нашій країні художній розпис тканин існує приблизно з 30-х рр. ХХ ст. і за час свого існування одержав розвиток і визнання. Способами художнього розпису оформляються головним чином вироби, що доповнюють костюм (головні та шийні хустки, косинки, шарфи, краватки), а також жіночі і дитячі сукні, речі для прикраси інтер'єру – занавіси, скатертини, серветки і т.д.

Займаючись художнім розписом тканин, необхідно пам'ятати, що це один із видів декоративно-прикладного мистецтва, тому викладання не слід обмежувати освоєнням технічних прийомів, вивчення предмета має сприяти розвитку смаку.

Як і всі види декоративно-прикладного мистецтва, текстиль має свої принципи оформлення виробів, які визначаються місцем даного мистецтва в житті людини, відомим колом художніх завдань, засобів і прийомів, що дають можливість художникові найбільш повно виразити свій задум у речі певного призначення, розкрити красу і властивості матеріалу.

Основним принципом оформлення текстилю можна назвати принцип узагальненого рішення орнаменту й окремих його образотворчих елементів. Хустка або косинка, зав'язані на голову, навколо шиї або накинуті на плечі, ні своїм композиційним членуванням, ні трактуванням малюнка не мають порушувати природної округлості голови або плавних ліній шиї і плечей, окрім того, тканина може збиратися в складках, і елементи орнаменту найчастіше не можуть зберегтися у своєму первісному виді. Таким чином, захоплення передачею простору суперечить завданням створення композиції на площині. Настільки ж невдалим прийомом буде й ілюзорне зображення на легкій прозорій тканині візерунків вишивки, ткацтва, різьблення по дереву, де ясно простежується прагнення передати переплетення ниток і опуклості швів або об'ємність дерев'яного різьблення. Це завжди буде виглядати дешевою й непотрібною підробкою.

Штучні текстильні вироби з розписом, як правило, доповнюють костюм, створюючи ансамбль, що може будуватися на контрастному або тональному сполученні гладфарбованої тканини сукні та насиченої кольорами, гарно зав'язаної шийної хустки, шарфа чи косинки.

Усім нам властиве бажання зробити своє життя яскравим і незвичайним, мати власний затишний світ, чарівний і неповторний. Кожна людина прагне внести до внутрішнього убрання свого будинку елемент прекрасного, чи то картина, декоративне панно, або який-небудь інший оригінальний штрих.

Педагогічна проблема полягає в тому, щоб навчити учнів розуміти розпис, а також забезпечити цілісне сприйняття предметів і явищ довкілля. У цьому зв'язку виникає потреба актуалізації методик навчання образотворчого мистецтва і художньої праці як елементів сучасного дизайну і нових інформаційних технологій. Зарубіжний досвід загальної мистецької освіти, яка включає «технологічну практику» з ремесел, дизайну, традиційної комунікації, «творче і виражальне навчання» з мистецтва і дизайну, технології і дизайну, свідчать про те, що дизайнерське бачення майбутнього неможливе без урахування різних культурних традицій. Нові інформаційно-комунікаційні технології забезпечують обмін культурно-мистецькими традиціями, у тому числі й з художнього розпису. Було б доцільним, щоб вітчизняна методика базувалася не лише на художньо-практичній діяльності, а й на

науково-технічних досягненнях. У такому разі можлива самореалізація учнів у різних техніках художнього розпису: настінного, станкового, розпису по дереву, розпису органічних виробів, писанкарства, розпису тканин.

Теоретичним осмисленням народних витоків професійного мистецтва займалися відомі українські та російські вчені О. Найден, Н. Сумцов, В. Щербаківський, але вони в своїх працях не висвітлювали вікових особливостей навчання учнів.

Аналіз педагогічних досліджень свідчить, що декоративному розпису відведено важливе місце у навчальному процесі. Проте поза увагою залишилися теоретичні і методичні аспекти використання декоративного розпису в педагогіці середньої школи на основі інтеграції та, зокрема, з опорою на комп'ютерні технології. Методика навчання розпису за допомогою графічних програм ще не була об'єктом вивчення в освітніх галузях технології.

Мета роботи. Висвітлити методику навчання учнів старших класів технології оздоблення виробів художнього розпису тканини у гуртковій роботі.

Виклад основного матеріалу. Батик – як жива істота: він формує життєвий простір довкола себе, змушуючи по-новому побачити і відчутти обстановку, і немов би живе самостійним життям, накладаючи відбиток благородства на приміщення в цілому.

Використання батика відкриває нові естетичні горизонти для творців інтер'єрів офісів, приватних будинків і квартир. Ця техніка дозволяє привести у відповідність багато складових: настінні панно, сидіння стільців, оббивку меблів, декоративні подушки, серветки, скатертини, штори, і створити єдиний стиль – античний, ампір, бароко або модерн. Завіси з легким набивним малюнком, клаптеві покривала і наволочки, постілки і великі абажури — необхідні атрибути стилю кантрі. Стіни, обтягнуті тканиною, двері і вікна, що імітують розсувні перегородки «фасума», всілякі ширми допоможуть додати кімнаті колорит Країни висхідного сонця. Правильно підібраний текстиль збагачує інтер'єр, розставляє необхідні акценти, оживляє простір, завдяки чому складається певний образ і виникає настрій, що гармонує з ним.

Для того, щоб кожен з учнів міг розкрити свої творчі здібності, можна запропонувати їм техніку ручного розпису тканини. Відомо, що ця техніка з'явилася багато століть тому в державах Древнього Сходу. Нині інтерес до батика не знижується, а постійно зростає. Нині, коли процеси оздоблення тканин гранично механізувалися, ручний розпис здобуває все більшу популярність у всьому світі.

Адже прийоми розпису по тканині настільки різноманітні та захоплюючі, що опанувавши основними з них і озброївшись терпінням, фантазією та знаннями про основи композиції, можна створити неповторні авторські композиції, реалізувати свій творчий потенціал. Звичайно ж, майстерність не досягається за один день. Це поступова, наполеглива праця, та вона приносить радість, бо ця праця – творча. А найприємнішим є втілення своєї задумки в життя, створення своїми руками красивих речей, які прикрашають дім і оновлять, бо ви пізнаєте радість творчості.

Навчання, яке забезпечує повноцінне засвоєння знань, формує навчальну діяльність і тим самим безпосередньо впливає на розумовий розвиток є розвиваючим.

У гуртках художньої творчості для формування, відпрацювання вмінь і навичок застосовується як репродуктивний метод навчання (виконання вправ), так і проблемні методи навчання. У процесі вивчення природних форм необхідно спонукати учнів до аналізу форми, її загальної будови, узагальнення та зіставлення різних форм. Метод проблемного навчання слід застосовувати для самостійної, пошукової роботи учнів (вивчення будови, візерунків, кольору, характеру природної форми тощо).

Під час навчання конкретних дисциплін у художніх гуртках важливе місце в роботі педагога займає ознайомлення учнів із загальними положеннями зародження та розвитку мистецтва, зокрема – образотворчого та декоративно-прикладного.

У школі в гуртках художньої творчості здійснюється первинне знайомство з творами художників, використаних із метою характерного виховання, розвитку художнього смаку дитини і її художньо-творчих здібностей. Свої здібності учні активно демонструють у різних видах художньої праці.

Ручний розпис тканин є різновидністю художнього текстилю, який, у свою чергу, є важливим розділом декоративно-прикладного мистецтва. Цей вид прикладного мистецтва

має глибоке народне коріння і традиції, що дійшли до сьогоднішніх днів. Сучасні художники по текстилю з глибокою шаную ставляться до минулого цього мистецтва, постійно черпаючи з нього творчі задуми, що і зумовлює появу нових технологій на основі використання традицій стародавнього розпису тканин.

Холодний батик заснований на застосуванні резервуючого складу, в основі якого знаходиться гумовий клей. У процесі розпису тканини способом «холодний батик» цим складом покриваються (резервуються від проникнення фарби на тканину) контури малюнка, які обов'язково мають мати замкнутий контур. Розпис виконується спеціальними скляними трубочками. У межах контуру тканина покривається фарбою, яка за його межі не проходить. При цьому кількість кольорів, що використовується для розпису, практично не обмежена. Після резервування контурів малюнка на тканині і розцвічення розчином фарбників отримують кольорові візерунки з білими обведеннями. Для того, щоб обведення не руйнували малюнок і його композиційний лад, задуманий художником, користуються гумовими резервами, заздалегідь розфарбування масляними фарбами. Художні особливості цього способу розпису відзначаються тим, що наявність обов'язкового кольорового контуру і використання його для різноманітних орнаментів додають малюнку графічно чіткий характер.

Під час розпису текстилю способом «гарячий батик» відкриваються величезні можливості для прояву авторського почерку, що особливо цінується в декоративному мистецтві. Художник легко відгукується на декоративні пошуки, на різноманітність живописних і графічних манер. Класична техніка гарячого батика – багатократне покриття тканини розплавленим воском і її занурення у фарбу.

В основному образна виразність у виробках з текстилю, розписаних способом «гарячий батик», досягається колористичною гармонією. При цьому розробка кольору нескінченно різноманітна за структурою, відтінкам, розфарбування, можливими тільки в цій техніці.

Вільний розпис виробляється без застосування складів, що резервують. Малюнок наносять на тканину різними фарбами вільними мазками, тільки остаточна обробка малюнка іноді виробляється за допомогою холодного резерву. Тут більше, ніж у раніше згаданих способах, індивідуальної творчості. Вільний розпис має багато найрізноманітніших прийомів.

Нова школа матиме справу з індивідуальністю, самобутністю особистості, оскільки індивідуальність є головним принципом етики і мусить виступити керівним методологічним положенням у вихованні й навчанні.

У сучасній загальноосвітній школі застосовуються різноманітні методики, технології, форми організації навчальної діяльності. Зокрема, традиційні та інноваційні, пасивні, активні та інтерактивні методики. До традиційних здебільшого належать пасивні й активні методики.

У пасивних методиках учень виступає в ролі об'єкта навчання, він має засвоїти і відтворити матеріал, запропонований йому вчителем, який є основним джерелом знань (іноді ці методики називають репродуктивними). Учні при ньому, як правило, не співпрацюють один із одним і не вирішують будь-яких проблемних завдань. Пріоритетною є діяльність вчителя, тобто викладання.

Розвиток якості творчої особистості здійснюють у психологічно повноцінній творчій діяльності та соціальній поведінці. У цьому відношенні ті види діяльності, що існують у традиційній загальноосвітній школі, мають бути доповнені та удосконалені. Домінуючі інформаційні види навчальної діяльності, пов'язані з механічною передачею та засвоєнням знань, мають бути підпорядковані і включені у більш соціально та особистісно значущі продуктивні творчі види діяльності.

Висновки. Важливу роль групова діяльність відіграє і в досягненні виховних цілей навчання. Під час навчання в групі формується вміння дитини прийти на допомогу в потрібну хвилину: пояснити, перевірити, порадити. Складаються товариські взаємостосунки, створюються умови для підготовки підростаючого покоління до спілкування, співпраці, наполегливості в самостійному житті після закінчення школи. Завдяки груповій діяльності досить успішно здійснюється розвиток мислення школярів, оскільки контакти й обмін думками істотно стимулюють його. Групова форма організації навчальної діяльності

школярів може використовуватися на всіх етапах засвоєння навчального матеріалу. Проте на етапі первинного сприйняття нового матеріалу належний рівень цієї діяльності досягається лише за умови, що всі учні класу характеризуються високим і достатнім рівнем навчальних можливостей, добре володіють навичками самостійної роботи й виявляють велику працездатність. У протилежному випадку більш продуктивною є фронтальна діяльність класу під керівництвом учителя. Найбільші потенційні можливості має групова форма роботи на етапах актуалізації опорних знань, закріплення, поглиблення, систематизації знань.

Художня праця – це творча робота дитини з різними матеріалами. До змісту художньої праці входить виготовлення виробів з різного матеріалу (природного матеріалу, паперу, картону, тканини, дерева). Ця праця сприяє розвитку фантазії, творчих здібностей, розвиває дрібні м'язи рук, сприяє вихованню витримки, наполегливості, уміння доводити почате до кінця. Діти старшого шкільного віку отримують нові знання, позитивні емоції від роботи із нетрадиційними матеріалами. Ручний художній розпис тканин – своєрідний вид оформлення текстильних виробів сягає своїм корінням у глибоку старовину. «Розпис по тканині», що виник з давніх часів широко використовується і в наш час для прикраси інтер'єру, одягу і предметів домашнього ужитку. Існують цікаві технології в «розпису по тканині» одні вимагають трудомісткої роботи, а інші прості й оригінальні у виконанні. «Розпис по тканині» як один із видів художньо ручної праці має більші можливості в розвитку творчих здібностей людини. Досліджуючи психологічну, педагогічну, мистецтвознавчу, методичну літературу нами було встановлено що в багатьох джерелах досить ґрунтовно розкривається технологія «розпису по тканині», яку зможе освоїти будь-яка доросла людина (А. Загребіаєва, А. Денисова). На жаль у методичній літературі проблема «розпису по тканині» з дітьми шкільного віку розкрита дуже слабо (Т. Корябін, Л. Понтелеєва, Г. Перевертєнь, А. Куцакова, А. Аверьянова, Л. Грушина). Однак у шкільних установах мало роботи проводиться з використання нетрадиційних матеріалів, більше уваги приділяється традиційним. На наш погляд, з існуючих технологій «розпису по тканині» можна виділити доступні дітям шкільного віку (вузликовий батик, розпис по накрохмаленій тканині, розпис з використанням клею ПВА, вільний розпис). Ми вважаємо, що з дітьми старшого шкільного віку можливо використовувати нетрадиційні матеріали і технології «розпису по тканині» тоді, коли вони будуть доступні для виконання.

Література:

1. Балуха М. Г. Основи наукових досліджень : підручник для студентів економічно спеціалізованих вузів / М.Г. Балуха. – Київ : Вища школа, 1997. – 271с.
2. Гаманова О. Роспись по ткани. Холодный батик : [Практичні поради] / О.Гаманова // Юный художник. – 2001. - №5. – С. 44-45.
3. Гильман Р. А. Художественная роспись тканей : учебное пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности «Декоративно-прикладное искусство и народные промыслы» / Р. А. Гильман. – М. : Гуманитарный издательский центр ВЛАДОС, 2008. – 159с. – С. 32. – («Изобразительное искусство»).
4. Демпель Т.Н. Батик – сказка на ткани : [Техніка розпису] / Т.Н. Демпель // Народна творчість. – 1998. - №5 – С.32.
5. Иванов А. Искусство батика / А. Иванов. – М. : Издательство «Внешсигна» АСТ, 2000. – 112с., ил.
6. Казанская Н. Свободная роспись тканей. Аэрография : [про нові види розпису тканин] / Н.Казанская // Народна творчість. – 2000. - №1. – С.20-21.
7. Темерин С. М. и др. Роспись тканей : пособие для художников и мастеров / С.М.Темерин. – М. : КОИЗ, 1952. – 82 с., ил.

У статті розглядається історія й особливості методики навчання учнів технології виконання художнього розпису на тканині у гуртковій роботі учнів старших класів.

Ключові слова: художній розпис, батик, гурткова робота, декоративно-прикладне мистецтво.

В статье рассматривается история и особенности методики обучения учеников технологии выполнения художественной росписи на ткани.

Ключевые слова: художественная роспись, работа кружка, декоративно-прикладное искусство.

In the article history and features of method of studies of students, development of technology of implementation of the artistic painting, turns out on fabric in-process group of students of higher forms. Development of quality of creative activity of personality. Use of different methods of studies of modern school.

Keyword: artistic list, batik, circle work, arts and crafts.